

فصلنامه علمی مطالعات حقوق بشر اسلامی

ارائه مدل مدیریت جهادی مبتنی بر بیانیه گام دوم انقلاب؛ گامی به سوی تمدن نوین اسلامی وحید آرای^۱

چکیده

بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به مثابه منشوری راهبردی مبتنی بر رویکرد اسلامی- ایرانی، به تبیین الزامات چهل سال دوم نظام اسلامی پرداخته است. یکی از پیشران‌های اصلی تحقق این بیانیه، مدیریت جهادی به‌عنوان الگوی بومی و برآمده از ارزش‌های اسلامی- انقلابی است. این پژوهش با هدف ارائه مدل مدیریت جهادی مبتنی بر مؤلفه‌های بیانیه گام دوم و با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون انجام شده است. بدین منظور، متن بیانیه گام دوم و مجموعه بیانات مرتبط رهبر شهید انقلاب اسلامی به‌عنوان داده‌های پژوهش تحلیل گردید. در فرآیند تحلیل، کدهای اولیه، مضامین پایه، هفت مضمون سازمان‌دهنده و یک مضمون فراگیر شناسایی شد. یافته‌ها نشان می‌دهد که مدل مدیریت جهادی تراز گام دوم دارای ابعاد اصلی: «معنویت و اخلاق»، «علم‌گرایی و پژوهش‌بنیانی»، «اقتصاد مقاومتی و تولیدگرا»، «عدالت‌طلبی و مبارزه با فساد»، «استقلال و آزادی‌خواهی»، «عزت ملی و تعامل بین‌المللی هوشمند» و «سبک زندگی اسلامی» است. این ابعاد در یک مدل شش بعدی با هسته مرکزی «معنویت و اخلاق» ترسیم شده‌اند که جهت‌گیری نهایی آن به سوی «تمدن نوین اسلامی» است.

کلیدواژه‌ها:

حقوق بشر، انقلاب اسلامی، مدیریت جهادی، بیانیه گام دوم، معنویت و اخلاق، تمدن نوین اسلامی.

۴۲

دوره ۱۵، شماره ۳، پیاپی ۴۲
پاییز ۱۴۰۵

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۷-۳-۱۴۰۵

تاریخ پذیرش:

۱-۷-۱۴۰۵

مصحف: ۳۵-۱۷

شابا چاپی: ۵۶۳۷-۲۳۲۲

رتبه علمی

ب

پرسش‌های پژوهشی در :
JOURNALS.MSRT.IR

۱. گروه مدیریت دولتی و خط‌مشی‌گذاری عمومی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

(نویسنده مسئول) vah.araei@iauctb.ac.ir

۱. مقدمه و بیان مسأله

انقلاب اسلامی ایران به عنوان نقطه عطفی در تاریخ معاصر، با پشت سر گذاشتن فراز و نشیب‌های چهل ساله، در گام دوم حیات خود قرار گرفته است. رهبر شهید انقلاب اسلامی در بهمن‌ماه سال ۱۳۹۷، با صدور «بیانیه گام دوم انقلاب»، چشم‌انداز و الزامات این مرحله نوین را تبیین فرمودند. این بیانیه، سندی راهبردی و بالادستی است که محورهای هفت‌گانه‌ای شامل علم و پژوهش، معنویت و اخلاق، اقتصاد، عدالت و مبارزه با فساد، استقلال و آزادی، عزت ملی و روابط خارجی، و سبک زندگی را برای نیل به تمدن نوین اسلامی ترسیم می‌کند (خامنه‌ای، ۱۳۹۷). تحقق این اهداف کلان، مستلزم تحولی بنیادین در نظام مدیریتی کشور و به‌کارگیری الگویی است که بتواند هم‌زمان ارزش‌های دینی، روحیه انقلابی و الزامات علمی-تخصصی را در خود جمع کند. مدیریت جهادی اصطلاحی است که از دهه ۱۳۸۰ به طور جدی وارد ادبیات سیاسی و مدیریتی ایران شد و رهبر شهید انقلاب اسلام بارها بر آن تأکید کرده‌اند. ایشان مدیریت جهادی را «کار علمی همراه با ایمان و عمل صالح» تعریف می‌کنند و آن را راه‌حل برون‌رفت از تنگنای کشور می‌دانند (خامنه‌ای، ۱۳۹۰). این مفهوم که ریشه در فرهنگ اسلامی و تجربه دفاع مقدس و جهاد سازندگی دارد، به‌عنوان الگویی بومی و متمایز از پارادایم‌های غربی مدیریت نظیر مدیریت دولتی نوین یا حکمرانی خوب مطرح شده است (پورعزت و همکاران، ۱۳۹۵). مروری بر سیر تاریخ تمدن بشری نشان می‌دهد که انواع سبک‌های مدیریت تجربه شده است. روند شکل‌گیری و تکاملی سبک‌های مدیریتی تابع متغیرهایی مانند نوع شغل، ساختار سازمان و فلسفه حاکم بر جامعه بوده و هنوز روند تحولات نظریه‌ها متوقف نشده است. با ورود مفاهیمی نظیر؛ خدمتگزاری، اخلاق، معنویت و مدیریت ارزشی به عرصه مدیریت، رویکردهای مدیریتی همسو با این مفاهیم شکل گرفتند و مدیریت جهادی به عنوان دستاورد انقلاب اسلامی می‌تواند تأمین‌کننده همه نیازهای مدیریتی در یک جامعه اسلامی، ظلم‌ستیز، عدالت‌محور و در راه سازندگی باشد. مدیریت جهادی مدیریتی برگرفته از مضامین اسلامی و با پارادایم تفکر ارزشی است که با هدف قرب الهی، اجر معنوی، خدمتگزاری و گرامیداشت مردم و در راستای اهداف همه‌جانبه انقلاب اسلامی (اعم از سیاست‌های ملی، فراملی، عدالت‌محوری، حذف ظلم، سازندگی و...) می‌باشد. در اجرای این نوع از مدیریت، از روش‌های اخلاقی، اسلامی، مردم‌دارانه و عدالت‌محورانه بهره گرفته می‌شود. مولفه‌های مدیریت جهادی شامل التزام فکری و عملی به اسلام، عدالت‌محوری، جهادگری، بصیرت، هوشیاری و حضور، اقتدار، خدمتگزاری و قاطعیت در مقابل صمیمیت است. همچنین ویژگی‌های مدیر جهادی شامل باورهای اسلامی و انسانی، بصیرت، رفتارهای اسلامی، نظم و تلاش و توانمندی‌های عمومی شخصیت است. شرایط در حال دگرگونی سازمان‌ها، شرایط پیچیده بین‌المللی، تنوع فرهنگی در کارکنان سازمان‌ها، خلاهای موجود به دلیل امکانات محدود در سازمان‌ها ایجاب می‌کند که مدیران ایرانی از روحیه متفاوتی نسبت به استانداردهای مدیریت جهانی برخوردار باشند (نظام‌آبادی و همکاران، ۱۴۰۲). با این حال، مسئله اصلی این است که تاکنون مدلی منسجم، علمی و مبتنی بر اسناد بالادستی که ابعاد مدیریت جهادی را با اقتضائات گام دوم انقلاب تلفیق کند، ارائه نشده است. پژوهش‌های موجود اغلب یا صرفاً به مبانی نظری مدیریت جهادی پرداخته‌اند، یا تک‌بعدی

(مثلاً صرفاً اقتصادی) به بیانیه گام دوم نگریسته‌اند. این خلأ علمی و عملی، ضرورت پژوهشی را ایجاب می‌کند که با رویکردی نظام‌مند و روش‌مند، مدل مدیریت جهادی را از دل بیانیه گام دوم استخراج و صورت‌بندی کند.

بنابراین، هدف اصلی این پژوهش، ارائه مدل مدیریت جهادی مبتنی بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به منظور تحقق تمدن نوین اسلامی می‌باشد. همچنین اهمیت این پژوهش از دو بعد نظری و عملی قابل بررسی است. از بعد نظری، این تحقیق به غنای ادبیات بومی مدیریت اسلامی - ایرانی کمک کرده و با تلفیق دو حوزه مدیریت جهادی و بیانیه گام دوم، یک مدل مفهومی جدید و منسجم ارائه می‌دهد. از بعد عملی نیز مدل استخراج شده می‌تواند مبنای طراحی نظام‌های منابع انسانی، شاخص‌های ارزیابی عملکرد، سرفصل‌های آموزشی مدیران و معیارهای گزینش و انتصاب در دستگاه‌های اجرایی و اداری قرار گیرد و به تحقق حکمرانی جهادی در گام دوم کمک کند.

۲. پیشینه تحقیق و مبانی نظری

۲.۱. پیشینه تحقیق

بررسی پیشینه نشان می‌دهد که هیچ پژوهشی تاکنون به طور جامع، نظام‌مند و با روش‌شناسی کیفی دقیق، به استخراج یک مدل چندبُعدی و یکپارچه از مدیریت جهادی با پوشش تمام محورهای هفت‌گانه بیانیه گام دوم نپرداخته است. پژوهش حاضر درصدد پر کردن این شکاف نظری و ارائه یک مدل مفهومی جامع است.

رجبی (۱۴۰۵) در پژوهشی می‌گوید بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به‌عنوان سند راهبردی پیشرفت کشور، بر تربیت و به‌کارگیری نیروی انسانی مؤمن، کارآمد، عدالت‌محور و شایسته‌سالار تأکید دارد. پژوهش با هدف طراحی الگوی مفهومی جامع «مدیریت تراز انقلاب اسلامی» و با تمرکز بر عدالت‌محوری و شایسته‌سالاری، بر پایه مفاد بیانیه گام دوم، بیانات شهید آیت‌الله العظمی خامنه‌ای و اسناد سیاسی - اجرایی کشور انجام شده است. روش تحقیق کیفی و مبتنی بر نظریه‌پردازی داده‌بنیاد و تحلیل مضمون بوده و داده‌ها از طریق کدگذاری باز، محوری و گزینشی تحلیل و مدل نهایی استخراج شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که الگوی مدیریت تراز انقلاب اسلامی از چهار بخش اصلی تشکیل می‌شود: بنیادهای ارزشی شامل پایبندی به اصول و آرمان‌های انقلاب، معنویت، عقلانیت، مقاومت و خودباوری؛ شایستگی‌های مدیریتی نظیر کارآمدی، نوآوری، پاک‌دستی، تعهد، قانون‌مداری، توان رهبری و مردمی بودن؛ عوامل زمینه‌ای و مداخله‌گر مانند فرهنگ سازمانی عدالت‌مدار، ساختار قانونی پایدار، فشارهای سیاسی و محدودیت منابع؛ و راهبردها و پیامدها شامل شایسته‌گزینی، شفاف‌سازی، توانمندسازی مدیران، تحقق عدالت اجتماعی، ارتقای کارآمدی نظام مدیریتی و افزایش اعتماد عمومی. تحلیل تطبیقی با الگوهای بین‌المللی، انسجام ارزشی و ظرفیت بالای بومی‌سازی این الگو را تأیید می‌کند. مدل ارائه‌شده می‌تواند به‌عنوان چارچوبی علمی و اجرایی برای سیاست‌گذاران و مدیران کشور مورد استفاده قرار گیرد.

نوری گلجائی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی مدیریت جهادی را یکی از مهمترین رویکردهای پیشبرد اهداف انقلاب اسلامی می‌دانند. امام خامنه‌ای (شهید) مدیریت جهادی را راه رسیدن به اهداف و مقاصد انقلاب اسلامی دانسته به طوری که ایشان معتقد است که این امر با تبلی و سستی محقق نمی‌گردد. از طرفی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی به عنوان چراغ راهی برای رسیدن به این مقصود است. اکنون این سوال مطرح است که با استفاده از بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی چگونه می‌توان مدیریت جهادی را ساخت‌یابی نمود؟ این تحقیق از روش توصیفی و تحلیلی استفاده شده و از نظریه ساخت‌یابی گیدنز بهره گرفته است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که برای ساخت‌یابی مدیریت جهادی مبتنی بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی؛ هم کارگزاران باید باور به مدیریت جهادی داشته باشند و هم ساختارها بر اساس مدیریت جهادی طراحی گردند.

محمدی و همکاران (۱۴۰۱) پژوهشی با هدف طراحی و تبیین الگوی تربیت مدیران جوان بر اساس بیانیه گام دوم انقلاب انجام دادند. با توجه به هدف پژوهش، این تحقیق از نوع اکتشافی و با رویکرد کیفی مبتنی بر تحلیل مضمون صورت گرفت. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته و برای تحلیل داده‌ها از کدگذاری استفاده شد. جامعه آماری شامل کلیه خبرگان فرهنگی و اساتید برجسته دانشگاهی بود که ۳۵ نفر از آنها به عنوان نمونه در این پژوهش مشارکت داشتند. روش نمونه‌گیری نظری (هدفمند) و معیار پایان آن، اشباع مضامین استخراج شده از مصاحبه‌ها بود. مضامین پایه استخراج شده از مصاحبه‌ها در قالب یک الگوی سیستمی و متشکل از پنج مضمون سازمان دهنده شامل ورودی سیستم تربیت مدیران جوان، فرآیند در سیستم تربیت مدیران جوان، خروجی سیستم تربیت مدیران جوان، محیط مساعد برای تربیت مدیران و شیوه نظارت بر فرآیند سیستم تربیت مدیران دسته بندی شدند. نتایج پژوهش بیانگر آن است که الگوی تربیت مدیران جوان، منطبق با بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی نیازمند اتخاذ یک الگوی سیستمی مشتمل بر ابعادی است که به نظر می‌رسد تمام این ابعاد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند.

آئینی و موسوی (۱۴۰۰) در پژوهشی به ارائه مدل مفهومی مدیریت جهادی مبتنی بر متن بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی می‌پردازند. روش پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از نظر روش تحقیق اکتشافی با رویکرد داده بنیاد است. جامعه آماری شامل متن بیانیه گام دوم انقلاب است که تحلیل و مفهوم پردازی موضوع موردنظر با استفاده از فرایند نظام مند کدگذاری های باز، محوری و انتخابی صورت گرفته است. روایی تحقیق از طریق فرایند کدگذاری در دو زمان مختلف توسط پژوهشگر و پایایی نیز با استفاده از چهار معیار معرف پارکر و رافی (۱۸۸۳) ارزیابی شد. یافته‌ها حاکی از ۷۱۱ کدباز، ۸۱ کد محوری و ۱۱ کد انتخابی است. نتایج نیز در قالب الگویی مفهومی با شش متغیر شامل؛ عوامل علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، پدیده محوری، راهبردها و پیامدهای مدیریت جهادی ارائه شده‌اند.

مرادی و سهیلی (۱۴۰۰) در پژوهشی تأکید می‌کنند آنچه امروز موجب تفاوت و امتیاز جمهوری اسلامی ایران از دیگر کشورهای جهان شده است، تلاش این نظام برای ارایه سبک جدیدی از زندگی، حکومت و حکمرانی بر مبنای آموزه‌های اسلام است. منظور از حکمرانی اسلامی شیوه حکومتی است که در آن ابعاد روابط بین حکومت و مردم، تعامل اجزای تشکیل دهنده

حکومت و رابطه آن با سایر حکومت‌ها، در اهداف و سیاست‌ها، قوانین و خط‌مشی‌ها، برنامه‌ریزی و اجرا و نظارت و ارزیابی بر اساس مبانی، اصول و روش‌های اسلامی تنظیم می‌گردد. در این چارچوب، تشکیلات اداری که با نرم افزار حکمرانی اسلامی به ساماندهی امور عمومی مردم می‌پردازد، دولت معیار نامیده می‌شود. نظریه مردم سالاری دینی به عنوان اصل موضوعه برای طراحی الگوی حکمرانی اسلامی مورد استفاده قرار گرفته است. بر همین مبنا مقام معظم رهبری با توجه به دغدغه‌های خود در باب اقتصاد و فرهنگ و ارتباط وثیق، ولی مغفول واقع شده این دو مقوله، راه رسیدن به این دو مقوله را بدون عزم همگانی مردم و مدیریت جهادگونه مدیران ممکن نمی‌دانسته‌اند.

ترکزاده و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی تأکید می‌کنند با توجه به نقش و اهمیت مدیریت جهادی در شرایط حساس کنونی و دهه پیشرفت و عدالت، تدوین الگوی مدیریت جهادی مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری به عنوان الگوی مدیریتی اسلامی - ایرانی پیشرفت، ضروری به نظر می‌رسد. در این پژوهش با استفاده از روش تحلیل مضمون و تشکیل شبکه مضامین، تلاش شد جهت تدوین الگوی مدیریت جهادی (مضمون فراگیر)، به عنوان الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، پس از مطالعه و مبنا قرار دادن بیانات مقام معظم رهبری طی سال‌های ۱۳۶۹ تا ۱۳۹۳، و استناد به آیاتی از قرآن کریم و فرازهایی از نهج البلاغه در کنار بیانات ایشان مفاهیم استخراجی در سه بُعد ارزشی - نگرشی، رفتاری - عملکردی و ویژگی‌های مدیریتی (مضامین سازمان دهنده)، با ۳۹ مضمون پایه، بعدشناسی و تدوین گردید. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که برخی از مهم‌ترین مؤلفه‌های الگوی مدیریتی اسلامی - ایرانی پیشرفت در بُعد ارزشی - نگرشی شامل دوراندیشی، واقع گرایی، عدالت محوری، ولایت مداری، دین محوری، مردم مداری و توجه به آرمان‌های انقلاب اسلامی؛ در بُعد رفتاری - عملکردی شامل توکل، تواضع و فروتنی، ساده زیستی، سعه صدر، اخلاص و تعظیم شعائر اسلامی؛ و در نهایت در بُعد ویژگی‌های مدیریتی شامل استفاده از تمام ظرفیت‌ها، حرکت مبتنی بر علم و درایت، مشارکت گروهی، صبر و استقامت، استفاده از نیروهای متعهد و متخصص، برنامه ریزی، ارتباطات سازنده، قانون مداری، اولویت بندی و توانمندسازی کارکنان است.

۲.۲. مفهوم شناسی جهاد و مدیریت جهادی

واژه جهاد از ریشه «جُهد» و «جَهد» در زبان عربی، به معنای «مشقت، طاقت، توان و کوشش» است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ ق: ۲۰۸). در اصطلاح قرآنی و روایی، جهاد دارای دو بُعد اصلی است: جهاد اکبر (مبارزه با نفس و تهذیب اخلاق) و جهاد اصغر (مبارزه نظامی با دشمنان اسلام) (مطهری، ۱۳۷۲: ۴۲). با این حال، دامنه معنایی جهاد در فرهنگ اسلامی بسی گسترده‌تر است و هرگونه تلاش خالصانه و مستمر برای تحقق اهداف الهی را در بر می‌گیرد. پیامبر اکرم (ص) می‌فرمایند: «أفضل الجهاد كلمة حق عند سلطان جائر» (برترین جهاد، گفتن سخن حق نزد حاکمی ستمگر است)، که نشان از توسعه‌یافتگی مفهومی جهاد به عرصه‌های سیاسی و اجتماعی دارد. امام خمینی (ره) با احیای روحیه جهادی، مفهوم جهاد را از میدان نبرد نظامی به عرصه‌های سازندگی، علمی و فرهنگی گسترش دادند. ایشان در پیام تأسیس جهاد سازندگی فرمودند: «باید این روحیه در همه شئون کشور جاری شود...

جهاد فقط در جبهه نظامی نیست، جهاد علمی، جهاد فرهنگی، جهاد اقتصادی، همه جهاد است» (صحیفه امام، ج ۱۲، ۳۴). رهبر شهید انقلاب اسلامی نیز همواره با تعبیری چون «جهاد علمی»، «جهاد اقتصادی» و «جهاد تبیین»، این گفتمان را امتداد بخشیده‌اند. ایشان می‌فرمایند: «جهاد یعنی تلاش همه‌جانبه، خستگی‌ناپذیر و بی‌وقفه برای رسیدن به هدف» (خامنه‌ای، ۱۳۸۶).

مدیریت جهادی تلفیقی از علم مدیریت و فرهنگ جهاد است. این مفهوم را می‌توان فرآیند بکارگیری حداکثری منابع انسانی و مادی، مبتنی بر ایمان، علم، اخلاق و روحیه انقلابی، برای اداره بهینه امور جامعه در مسیر اهداف و ارزش‌های اسلامی تعریف کرد (جان‌بزرگی، ۱۳۹۳: ۱۵). مدیریت جهادی مدلی از مدیریت برآمده از ارزش‌های اسلامی-انقلابی است که با ویژگی‌هایی همچون سرعت عمل، انعطاف‌پذیری، فسادستیزی و روحیه بسیج‌گری از مدل‌های مرسوم غربی متمایز می‌شود (پورعزت و همکاران، ۱۳۹۵: ۵). بر اساس منظومه فکری امامین انقلاب، می‌توان ویژگی‌های؛ ایمان‌محوری و معنویت (توحیدمحوری، تقوا، اخلاص، توکل، محاسبه الهی) علم و تخصص (کار علمی و برنامه‌ریزی دقیق، پرهیز از شعارزدگی و بی‌برنامگی، آینده‌نگری)، اخلاق‌مداری (صداقت، امانت‌داری، ساده‌زیستی، خدمت‌گزاری بی‌منت) روحیه انقلابی (خستگی‌ناپذیری، سرعت و دقت، کار شبانه‌روزی، حل مسئله خلاقانه) مردم‌محوری (باور به توان داخلی، تکریم ارباب رجوع، مشارکت‌پذیری)، استقلال‌طلبی (نفی وابستگی به بیگانگان، خودباوری ملی، استکبارستیزی) عدالت‌خواهی (فسادستیزی، شفافیت، شایسته‌سالاری) برای مدیریت جهادی برشمرد (جان‌بزرگی، ۱۳۹۳؛ پورعزت و همکاران، ۱۳۹۵؛ رضایی و همکاران، ۱۳۹۹).

مدیریت جهادی، به مثابه هنر و علم رهبری و هدایت فعالیت‌های جمعی، بر مبنای مبارزه در تمامی زمینه‌های علمی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی شکل گرفته است، تا اهداف کلان و راهبردی نظام را محقق سازد و موانع پیشرو را از میان بردارد. این سبک مدیریتی، با ویژگی‌هایی همچون خستگی‌ناپذیری، خدمت‌صادقانه با نیت الهی، استقامت، سرعت عمل، انعطاف‌پذیری، نوآوری، شجاعت و مسئولیت‌پذیری همراه با تواضع و اخلاص شناخته می‌شود و اساس آن، بر ارزش‌های اخلاقی و معنویت اسلامی و انسانی استوار است؛ به گونه‌ای که بدون معنویت، مدیریت جهادی فاقد معنا و جوهره خواهد بود. این رویکرد گرانبها، که یادگاری از دوران حماسه و دفاع مقدس است، در فضایی برگرفته از آموزه‌های دینی و اسلامی، با هم آمیختگی اراده انسان و اراده الهی شکل گرفته و فرمانبری آگاهانه از ولی فقیه زمان را چون نماد خود دارد. عقل و عشق، از مؤلفه‌های کلیدی این نوع مدیریت به شمار می‌روند که با بهره‌گیری از دانش، تخصص، برنامه‌ریزی و توکل به خداوند، توانسته است در شرایط دشوار با کمترین امکانات، چالش‌ها را پشت سر گذاشته و ظرفیت‌های نوینی ایجاد کند (ایرانی، ۱۴۰۴: ۱۷۳).

۲.۲. مدیریت جهادی و پارادایم‌های مدیریت دولتی

در شرایطی که جوامع امروزی با مسائل و تحولات گوناگون در عرصه‌های مختلف روبه‌رو هستند، اهمیت مدیریت، به‌منزله عامل اصلی پیشبرد اهداف و توسعه، بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود. در این راستا مدیریت جهادی، به‌مثابه الگوی ایرانی-اسلامی، می‌تواند تضمین‌کننده پیشرفت و توسعه مبتنی بر آرمان‌های انقلاب باشد (ایرانی، ۱۴۰۴). برای درک بهتر تمایز

مدیریت جهادی، مقایسه آن با پارادایم‌های رایج مدیریت دولتی ضروری است. مدیریت دولتی سنتی^۱ که ریشه در آرای وبر و ویلسون دارد، بر سلسله‌مراتب، قوانین ثابت، بی‌طرفی و تفکیک سیاست از اداره تأکید می‌کند. این مدل به دلیل انعطاف‌ناپذیری و ناتوانی در پاسخگویی به محیط‌های پویا مورد نقد قرار گرفت (Hughes, 2018). مدیریت دولتی نوین^۲ که از دهه ۱۹۸۰ رواج یافت، با الهام از بخش خصوصی، بر کارایی، مشتری‌مداری، رقابت و خصوصی‌سازی تأکید دارد. اما این پارادایم نیز به دلیل تضعیف روحیه خدمت عمومی، ایجاد بی‌عدالتی و غلبه ارزش‌های بازاری بر ارزش‌های اجتماعی نقد شده است (Denhardt, 2007). مدیریت ارزش عمومی^۳ پارادایم جدیدتری است که بر هم‌آفرینی ارزش میان دولت و شهروندان و مشارکت ذی‌نفعان تأکید دارد (Moore, 1995). با این حال، همه این پارادایم‌ها در بستر فرهنگی و فلسفی غرب و مبتنی بر اومانیسم و سکولاریسم شکل گرفته‌اند.

مدیریت جهادی، یک پارادایم بومی و دینی است که هسته آن را توحید و معنویت تشکیل می‌دهد. هدف غایی در مدیریت جهادی، صرفاً ارائه خدمات یا کسب کارایی نیست، بلکه قرب الی الله و زمینه‌سازی برای حاکمیت دین خدا از طریق خدمت خالصانه به بندگان اوست. به عبارت دیگر، مدیریت جهادی همزمان به کارایی (بعد سخت) و ارزش‌های الهی-اخلاقی (بعد نرم) توجه دارد و می‌کوشد تلفیقی متوازن از آنها ارائه دهد.

جدول ۱: مقایسه تطبیقی پارادایم‌های مدیریت دولتی با مدیریت جهادی

ویژگی	مدیریت دولتی سنتی	مدیریت دولتی نوین	مدیریت جهادی
مبنای فلسفی	عقلانیت ابزاری	لیبرالیسم اقتصادی	توحید و اسلام
هدف	اجرای قانون و ثبات	رضایت مشتری	قرب الهی و خدمت به خلق
ساختار	بروکراسی سلسله‌مراتبی	ساختارهای منعطف و شبکه‌ای	ساختارهای چابک، بسیجی و شبکه‌ای ایمان‌محور
معیار موفقیت	رعایت قوانین و سلسله‌مراتب	شاخص‌های عملکردی و بهره‌وری	میزان تحقق اهداف انقلاب اسلامی و رضایت الهی
ارزش محوری	بی‌طرفی و قانونمندی	رقابت و مشتری‌مداری	تقوا، عدالت، ایثار، استقلال
ارتباط با ذینفعان	ارباب رجوع منفعل	مشتری دارای حق انتخاب	مردم به عنوان ولی نعمت و صاحبان اصلی انقلاب
منبع مشروعیت	قانون	قرارداد و بازار	قانون الهی و مقبولیت مردمی

(منبع: نویسنده)

1- Traditional Public Administration.

2 - New Public Management.

3- Public Value Management.

۲.۳. بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی

بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، سندی جامع و راهبردی است که از سوی رهبر شهید انقلاب اسلامی در تاریخ ۲۲ بهمن ۱۳۹۷ خطاب به ملت ایران، به‌ویژه جوانان، صادر گردید. بیانیه یک چشم انداز است که به آینده نگاه می‌کند و تصویری ذهنی از آینده ایده‌آل جامعه و آرزوهایی را که جامعه دوست دارد به آنها دست یابد خلق می‌کند. با توجه به اینکه انقلاب اسلامی تولد چهل سالگی خود را جشن گرفت. رهبر معظم انقلاب بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی را در حوزه توصیف انقلاب، ثمره انقلاب و مأموریت آینده انقلاب را خطاب به جامعه بیان کردند. بنابراین بیانیه گام دوم، نقشه‌ی راه روشنی مبتنی بر امید واقع بینانه و خوش بینی مومنانه است که در پی انتقال هوشمندانه میراث عظیم انقلاب به نسل جدید در کنار وظیفه سازی برای مسئولان و مدیران و مسئولیت آفرینی برای جوانان تلاش می‌کند تا این حرکت عظیم الهی را به تمدن نوین اسلامی و آمادگی برای ظهور دولت کریمه و ولایت عظمای مهدوی (عج)، متصل کند (رکابیان و پورحسن، ۱۳۹۹). این بیانیه پس از تبیین دستاوردهای چهل ساله، مسیر حرکت انقلاب در چهل سال دوم را ترسیم می‌کند (خامنه‌ای، ۱۳۹۷). بیانیه دارای یک مقدمه، یک بخش اصلی شامل هفت محور و یک نتیجه‌گیری است. هفت محور اصلی عبارتند از:

علم و پژوهش: تأکید بر جهاد علمی، شکستن مرزهای دانش، پرورش استعدادها و جنبش نرم‌افزاری.
معنویت و اخلاق: تعمیق معنویت اسلامی در فرد و جامعه، ترویج فضایل اخلاقی و مبارزه با نفوذ اخلاقی دشمن.
اقتصاد: حل مشکلات معیشتی، تحقق اقتصاد مقاومتی، خودکفایی، تولید ملی، درونزایی و برون‌گرایی.
عدالت و مبارزه با فساد: گسترش عدالت اجتماعی، مبارزه بی‌امان با فساد اقتصادی و اداری، شفافیت و پاسخگویی.
استقلال و آزادی: حفظ استقلال سیاسی، اقتصادی و فرهنگی، آزادی‌های مشروع در چارچوب شرع و قانون، مردمسالاری دینی.

عزت ملی، روابط خارجی و مرزبندی با دشمن: حفظ عزت و اقتدار ملی، سیاست خارجی هوشمندانه و عزتمند، شناخت دشمن و مرزبندی با آن.

سبک زندگی: اصلاح سبک زندگی اسلامی - ایرانی، ترویج فرهنگ ایثار و قناعت، پرهیز از تجمل‌گرایی و مصرف‌زدگی.
این محورها درهم‌تنیده و مکمل یکدیگرند. به‌عنوان مثال، علم و پژوهش بدون معنویت و اخلاق می‌تواند به فناوری‌های مخرب تبدیل شود، اقتصاد بدون عدالت به شکاف طبقاتی می‌انجامد و استقلال بدون اقتصاد مقاومتی شکننده است. روح حاکم بر تمام این محورها، ضرورت وجود مدیریتی جهادی، انقلابی و متعهد است که بتواند آنها را از مرحله نظر به عمل درآورد.

۳. روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش از نظر جهت‌گیری، بنیادی-کاربردی و از نظر راهبرد، کیفی و توصیفی-تحلیلی است. رویکرد کیفی به این دلیل انتخاب شد که هدف اصلی، کشف، تفسیر و ساخت‌دهی به مفاهیم و مضامین نهفته در متن بیانیه و بیانات رهبر شهید انقلاب

اسلامی است، نه آزمون فرضیه‌های از پیش تعیین‌شده (دانایی فرد و امامی، ۱۳۹۶). برای تحلیل داده‌های متنی، از روش تحلیل مضمون به شیوه شبکه مضامین (Stirling, 2001) استفاده شد. این روش یک رویکرد نظام‌مند برای شناسایی، تحلیل، سازمان‌دهی و گزارش الگوها (مضامین) درون داده‌های کیفی است (Brown & Clarke, 2006). به این صورت که در مرحله اول متن بیانیه گام دوم و ۲۵ سخنرانی کلیدی رهبر شهید انقلاب اسلامی در دو دهه گذشته مرتبط با مدیریت جهادی، مطالعه و یادداشت‌برداری گردید. در مرحله دوم جملات، عبارات و پاراگراف‌های مرتبط با ویژگی‌ها، کارکردها و الزامات مدیریت در تراز گام دوم، به صورت خطبه‌خط شناسایی و کدهای اولیه (کدهای باز) به آنها اختصاص داده شد. در این مرحله ۱۴۸ کد اولیه تولید گردید. در مرحله سوم کدهای اولیه بر اساس قرابت مفهومی و معنایی در دسته‌هایی کلی‌تر به نام مضامین پایه (۶۳ مضمون پایه) ادغام و سازمان‌دهی شدند. در مرحله چهارم مضامین پایه مرتبط، بر اساس یک مفهوم مشترک و انتزاعی‌تر، در قالب مضامین سازمان‌دهنده دسته‌بندی شدند. برای مثال، مضامین پایه «اخلاص در عمل»، «تقوamداری» و «توکل بر خدا» ذیل مضمون سازمان‌دهنده «معنویت‌محوری و اخلاق‌مداری» قرار گرفتند. این فرآیند منجر به شکل‌گیری هفت مضمون سازمان‌دهنده گردید. در مرحله پنجم کلان‌ترین و انتزاعی‌ترین مضمون که تمام مضامین سازمان‌دهنده را در بر می‌گیرد و هسته مرکزی پژوهش را تشکیل می‌دهد، به عنوان مضمون فراگیر با عنوان «مدیریت جهادی تراز گام دوم انقلاب اسلامی» نام‌گذاری شده. در نهایت، روابط بین مضامین در قالب یک شبکه بصری ترسیم و اعتبار آن از طریق روش ممیزی خبرگان و محاسبه ضریب هولستی مورد تأیید قرار گرفت.

جامعه پژوهش شامل متن کامل «بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی» (خامنه‌ای، ۱۳۹۷) و کلیه بیانات، خطبه‌ها و پیام‌های رهبر شهید انقلاب اسلامی طی دو دهه گذشته که در آنها به طور مشخص به «مدیریت جهادی» یا ابعاد آن پرداخته شده است. این بیانات از طریق وب‌سایت رسمی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله شهید سیدعلی خامنه‌ای (www.leader.ir) جستجو و گردآوری شد. از مجموع ۱۵۰ سخنرانی شناسایی‌شده با کلیدواژه «جهادی» و «مدیریت»، ۲۵ سخنرانی که بیشترین ارتباط موضوعی را داشتند، به صورت هدفمند انتخاب و تا رسیدن به اشباع نظری تحلیل شدند.

برای اطمینان از اعتبار و پایایی یافته‌ها، از دو راهبرد استفاده شد: الف) ممیزی خبرگان؛ مدل استخراجی به همراه جداول مضامین، در اختیار یک گروه ۵ نفره از خبرگان دانشگاهی آشنا با حوزه مدیریت اسلامی و اندیشه سیاسی امامین انقلاب (با مرتبه علمی استادیار به بالا و حداقل ۵ سال سابقه پژوهش در این حوزه) قرار گرفت و نظرات اصلاحی آنها در خصوص عناوین مضامین، طبقه‌بندی‌ها و روابط اعمال گردید. ب) پایایی بین کدگذاران: بخشی از متن توسط یک پژوهشگر مرتبط دیگر نیز کدگذاری شد و ضریب توافق هولستی بین کدهای دو کدگذار محاسبه گردید. مقدار این ضریب ۸۶ درصد به‌دست آمد که از حداقل قابل قبول (۷۰ درصد) بالاتر است و نشان‌دهنده پایایی خوب تحلیل است (Miles & Huberman, 1994).

۴. یافته‌های تحقیق

۴.۱. فرآیند و نتایج کدگذاری و تحلیل مضمون

پس از طی مراحل شش‌گانه تحلیل مضمون، نتایج به‌دست‌آمده در قالب جداول تفکیکی ارائه می‌شوند.

جدول ۲: فرآیند کدگذاری و سطوح مضامین در یک نگاه

سطح تحلیل	تعداد	مثال‌هایی از کدها و مضامین
کدهای اولیه (باز)	۱۴۸	«اخلاص در نیت و عمل»، «پرهیز از اسراف در بیت‌المال»، «توسعه شرکت‌های دانش‌بنیان»، «برخورد قاطع با دانه‌درشت‌ها»، «اعتماد به جوانان»
مضامین پایه	۶۳	«اخلاص و تقوا»، «صرفه‌جویی و پرهیز از تجمل»، «علم‌محوری و نوآوری»، «شفافیت و پاسخگویی»، «جوان‌باوری و شایسته‌سالاری»
مضامین سازمان‌دهنده	۷	«معنویت‌محوری و اخلاق‌مداری»، «علم‌گرایی و پژوهش‌بنیانی»، «اقتصاد مقاومتی و تولیدگرا»، «عدالت‌طلبی و مبارزه با فساد»، «استقلال و آزادی‌خواهی»، «عزت ملی و تعامل هوشمند»، «سبک زندگی اسلامی»
مضمون فراگیر	۱	«مدیریت جهادی تراز گام دوم انقلاب اسلامی»

۴.۲. تشریح مضامین پایه و سازمان‌دهنده

در این بخش، هر یک از هفت مضمون سازمان‌دهنده به همراه مضامین پایه زیرمجموعه آنها و نمونه‌هایی از شواهد متنی (نقل قول از بیانیه گام دوم یا بیانات رهبر شهید انقلاب اسلامی) ارائه می‌شود.

جدول ۳: مضمون سازمان‌دهنده: «معنویت‌محوری و اخلاق‌مداری»

مضامین پایه	نمونه شاهد متنی
اخلاص و تقوای الهی	«معنویت یعنی برجسته کردن ارزش‌های معنوی همچون: اخلاص، ایثار، توکل، ایمان...» (بیانیه گام دوم)
توکل بر خدا و یاد او	«باید با توکل بر خدا و با اعتماد به سنت‌های الهی پیش رفت» (خامنه‌ای، ۱۳۹۳)
ایثار و ازخودگذشتگی	«فرهنگ ایثار و فداکاری، سرمایه بزرگ ملی ماست» (خامنه‌ای، ۱۳۸۸)
وجدان کاری و تعهد	«کار را برای خدا انجام دهید، آن وقت هم محکم می‌شود هم خوب می‌شود» (خامنه‌ای، ۱۳۹۰)
مبارزه با نفوذ اخلاقی دشمن	«امروز مهم‌ترین ابزار دشمن برای مقابله با ملت ما، تهاجم فرهنگی و اخلاقی دشمن است» (بیانیه گام دوم)
صداقت و راست‌گفتاری	«مدیران جهادی... پرهیزکار، راستگو و درست‌کردارند» (خامنه‌ای، ۱۳۹۷)
فروتنی و پرهیز از تکبر	«مدیر جهادی خودش را خدمت‌گزار مردم می‌داند، نه ارباب آنها» (خامنه‌ای، ۱۳۹۰)

جدول ۴: مضمون سازمان‌دهنده: «علم‌گرایی و پژوهش‌بنیانی»

مضامین پایه	نمونه شاهد متنی
جهاد علمی و مرجعیت‌یابی	«جهاد علمی را باید همچنان ادامه داد و به مرجعیت علمی جهان دست یافت» (بیانیه گام دوم)
مدیریت دانش و یادگیری سازمانی	«سازمان‌ها باید به سازمان‌های یادگیرنده تبدیل شوند و از تجارب جهانی و داخلی عبرت بگیرند» (خامنه‌ای، ۱۳۹۲)
نوآوری و خلاقیت	«علم کهنه نمی‌شود، اما باید همواره نوآوری در آن باشد» (خامنه‌ای، ۱۳۹۷)
خودباوری علمی و شکستن مرزها	«باید مرزهای علم را درنوردید؛ ما نشان داده‌ایم که می‌توانیم» (بیانیه گام دوم)
تصمیم‌گیری مبتنی بر پژوهش	«بدون پشتوانه علمی و پژوهشی قوی، تصمیم‌گیری‌ها ناقص و خطرناک است» (خامنه‌ای، ۱۳۹۵)
حمایت از نخبگان و استعدادها	«استعدادهای درخشان کشور، بزرگترین سرمایه‌اند؛ باید آنها را دریابیم» (بیانیه گام دوم)

جدول ۵: مضمون سازمان‌دهنده: «اقتصاد مقاومتی و تولیدگرا»

مضامین پایه	نمونه شاهد متنی
درون‌زایی و برون‌گرایی اقتصادی	«اقتصاد باید درون‌زا و برون‌گرا باشد، یعنی از ظرفیت‌های داخلی برخیزد و با جهان تعامل مثبت کند» (بیانیه گام دوم)
حمایت از تولید ملی	«راه نجات کشور، حمایت واقعی از تولید ملی و کالای ایرانی است» (خامنه‌ای، ۱۳۹۶)
صرفه‌جویی و پرهیز از اسراف	«اسراف در بیت‌المال و زندگی شخصی، گناهی بزرگ و مانع پیشرفت است» (خامنه‌ای، ۱۳۹۰)
مدیریت منابع و بهره‌وری	«باید از منابع کشور حداکثر استفاده را کرد و بهره‌وری را بالا برد» (خامنه‌ای، ۱۳۹۷)
فسادستیزی اقتصادی	«مبارزه با فساد اقتصادی یک جهاد است؛ جهادی مقدس» (خامنه‌ای، ۱۳۹۴)
اشتغال‌زایی مولد	«بزرگترین مشکل جوانان بیکاری است و این باید محور اصلی کار مدیران اقتصادی باشد» (بیانیه گام دوم)

جدول ۶: مضمون سازمان‌دهنده: «عدالت‌طلبی و مبارزه با فساد»

مضامین پایه	نمونه شاهد متنی
گسترش عدالت اجتماعی	«عدالت، خط‌کش اصلی مدیریت اسلامی است... باید فاصله‌های طبقاتی کم شود» (بیانیه گام دوم)
مبارزه بی‌امان با فساد	«با مفسد باید بدون اغماض برخورد کرد؛ این کار را باید جهادی انجام داد» (بیانیه گام دوم)
شفافیت و پاسخگویی	«مدیران باید عملکرد خود را شفاف در معرض نقد مردم قرار دهند» (خامنه‌ای، ۱۳۹۵)
شایسته‌سالاری و نفی تبعیض	«ملاک‌گزینش‌ها باید شایستگی باشد، نه رابطه و ثروت» (خامنه‌ای، ۱۳۹۰)
مبارزه با رانت‌خواری	«رانت‌خواری خیانت به کشور است و مدیر جهادی از آن پرهیز می‌کند» (خامنه‌ای، ۱۳۹۷)
ساده‌زیستی مدیران	«مدیر جهادی زندگی خود را با مردم عادی تنظیم می‌کند، نه با طبقه مرفه و سرمایه‌دار» (خامنه‌ای، ۱۳۹۰)

جدول ۷: مضمون سازمان‌دهنده: «استقلال و آزادی‌خواهی»

مضامین پایه	نمونه شاهد متنی
حفظ استقلال سیاسی - اقتصادی	«استقلال یعنی نفی وابستگی به قدرت‌های زورگو و تکیه بر هویت اسلامی-ایرانی» (بیانیه گام دوم)
تکیه بر توان داخلی	«باید دست نیاز به سوی بیگانه دراز نکنیم؛ ظرفیت‌های داخلی بسیار است» (خامنه‌ای، ۱۳۹۲)
آزادی‌خواهی مسئولانه	«آزادی در چارچوب شرع و قانون، حق مسلم ملت ایران است» (بیانیه گام دوم)
مردمسالاری دینی	«مردمسالاری دینی یعنی نقش‌آفرینی واقعی مردم در تعیین سرنوشت خودشان» (بیانیه گام دوم)
نقدپذیری و مشارکت‌جویی	«مدیر جهادی از نقد و پیشنهاد استقبال می‌کند و آن را فرصت می‌داند» (خامنه‌ای، ۱۳۹۰)

جدول ۸: مضمون سازمان‌دهنده: «عزت ملی و تعامل بین‌المللی هوشمند»

مضامین پایه	نمونه شاهد متنی
حفظ عزت و اقتدار ملی	«عزت ملی و استقلال کشور، خط قرمز جمهوری اسلامی است» (خامنه‌ای، ۱۳۹۶)
جهاد تبیین و مقابله با جنگ نرم	«امروز در جنگ نرم دشمن، جهاد تبیین یک وظیفه فوری و قطعی است» (خامنه‌ای، ۱۳۹۸)
تعامل هوشمند با جهان	«تعامل با جهان را نمی‌بندیم، اما هوشمندانه و با حفظ اصول عمل می‌کنیم» (بیانیه گام دوم)
مرزبندی با دشمن	«باید دشمن را شناخت و مرزبندی خود را با او حفظ کرد» (بیانیه گام دوم)
دیپلماسی عزتمندانه	«سیاست خارجی ما باید بر سه اصل عزت، حکمت و مصلحت استوار باشد» (خامنه‌ای، ۱۳۸۵)

جدول ۹: مضمون سازمان‌دهنده: «سبک زندگی اسلامی»

مضامین پایه	نمونه شاهد متنی
اصلاح سبک زندگی	«باید سبک زندگی خود را به سمت ارزش‌های اسلامی و فرهنگ ایثار سوق دهیم» (بیانیه گام دوم)
ترویج فرهنگ قناعت	«قناعت، رمز عزت و آسایش است؛ تجمل‌گرایی و مصرف‌زدگی، کشور را به قهقرا می‌برد» (خامنه‌ای، ۱۳۹۰)
ساده‌زیستی و پرهیز از تجمل	«مدیر جهادی در خانه و محل کار، الگوی ساده‌زیستی است» (خامنه‌ای، ۱۳۹۶)
استحکام بنیان خانواده	«خانواده سلول اصلی جامعه است؛ باید برای تحکیم آن کوشید» (بیانیه گام دوم)
تربیت نسل مؤمن و انقلابی	«نسل جدید را با هویت اسلامی و روحیه انقلابی پرورش دهیم» (بیانیه گام دوم)

مدل مدیریت جهادی تراز بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی در قالب ساختار جدولی ذیل قابل ترسیم است. در این ساختار، «تمدن نوین اسلامی» به عنوان هدف غایی و «معنویت‌محوری و اخلاق‌مداری» مضمون سازمان‌دهنده مرکزی و هسته مدل را تشکیل می‌دهد، زیرا بنیادی‌ترین عنصر متمایزکننده مدیریت جهادی از سایر پارادایم‌ها و روح حاکم بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی است. این هسته، منبع الهام و جهت‌دهنده به شش مضمون سازمان‌دهنده پیرامونی است که دارای نقش و کارکرد اصلی می‌باشند و ارتباط آن با هسته مرکزی و تعامل و روابط کلیدی با سایر ابعاد برقرار است.

جدول ۱۰: ساختار و روابط مدل مدیریت جهادی مبتنی بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی

هدف غایی	هسته مرکزی	ابعاد اجرایی (اضلاع شش گانه)	نقش و کارکرد اصلی ابعاد	ارتباط با هسته مرکزی	تعامل کلیدی با سایر ابعاد
تمدن نوین اسلامی	معنویت محوری و اخلاق مداری	علم گرایی و پژوهش - بنیانی	پیشران پیشرفت و مرجعیت علمی کشور	علم بدون معنویت، به انحراف و تخریب می - انجامد؛ اخلاق علمی از معنویت نشأت می - گیرد.	با اقتصاد مقاومتی (تولید دانش بنیان)، با عزت ملی (اقتدار علمی)
		اقتصاد مقاومتی و تولیدگرا	تأمین معیشت، خودکفایی و استقلال اقتصادی	اقتصاد بدون اخلاق به سرمایه داری لیبرالی و فساد می - انجامد؛ انگیزه جهادی برای تولید، ریشه در ایمان دارد.	با عدالت (توزیع عادلانه ثروت)، با استقلال (نفی وابستگی اقتصادی)
		عدالت طلبی و مبارزه با فساد	گسترش قسط و برابری، سلامت اداری و اجتماعی	عدالت ثمره عملی تقوا و معنویت است؛ مبارزه با فساد، جهادی مقدس با	با اقتصاد (فسادستیزی در اقتصاد)، با سبک زندگی (ساده زیستی عادلانه)

	تکلیفی الهی است.				
با اقتصاد (اقتصاد درونزا)، با عزت ملی (اقتدار و نفی سلطه)	استقلال حقیقی با نفی وابستگی به طاغوت و توکل بر خدا محقق می- شود؛ آزادی مسئولانه ریشه در کرامت الهی انسان دارد.	حفظ حاکمیت ملی، تأمین آزادی‌های مشروع در چارچوب شرع	استقلال و آزادی خواهی		
با علم (دیپلماسی علمی)، با استقلال (حفظ استقلال در روابط خارجی)	عزت واقعی از آن خدا و متقیان است؛ دیپلماسی عزتمندانه برخاسته از هویت ایمانی و اسلامی است.	حفظ اقتدار، حکمت در سیاست خارجی، مربندی با دشمن	عزت ملی و تعامل بین- المللی هوشمند		
با عدالت (پرهیز از شکاف طبقاتی)، با اقتصاد (مصرف زدایی و قناعت)	سبک زندگی تجلی عینی معنویت و اخلاق در رفتار روزمره است؛ فرهنگ ایثار و قناعت از ایمان سرچشمه می‌گیرد.	بسترسازی فرهنگی برای نهادینه شدن ارزش‌های جهادی در زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی	سبک زندگی اسلامی		

۵. بحث و نتیجه‌گیری

انقلاب اسلامی ایران با پشت سر گذاشتن فراز و نشیب‌های بسیار، به مرحله‌ای از تکامل رسیده که امروز در معادلات جهانی به‌عنوان یک قطب تعیین‌کننده ایفای نقش می‌کند. این جایگاه رفیع در حالی به‌دست آمده است که جهان در حال گذر از یک پیچ تاریخی است و انقلاب اسلامی برای نقش‌آفرینی بیشتر در آینده بشریت، با شرایط حساس و سرنوشت‌سازی روبه‌روست. در چنین شرایطی باید دکترین و رهنامه جامعی تعیین و تدوین شود تا چارچوب فکری و عملیاتی برای طی کردن در این مسیر پرتلاطم در دستیابی به قله پیشرفت مبتنی بر الگوی ایرانی-اسلامی برای تمام ارکان جامعه فراهم شود؛ از این‌رو رهبر شهید انقلاب اسلامی در چله انقلاب اسلامی منشور و رهنامه‌ای با عنوان بیانیه گام دوم انقلاب ابلاغ کردند که ضمن ترسیم چشم‌انداز، راهبردهای تحقق آن با استفاده از نظریه انقلابی را که حاصل تجربه‌اندوزی از عمر ۴۰ساله انقلاب اسلامی است، تبیین کردند. هدف غایی بیانیه گام دوم که تمدن نوین اسلامی است در واقع نوعی فرایند است، نه برنامه؛ بنابراین نیاز است که در مسیر طبیعی حرکت کند. این مسیر طبیعی نیازمند روحیه و مدیریت جهادی است. مدیریت جهادی را می‌توان فرایند کار و تلاش با نیت الهی و مبتنی بر علم و درایت، در بکارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی جهت مبارزه با دشمن و رفع موانع حرکت به جلو در تمامی عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی، علمی، اقتصادی، سیاسی با هدف گذاری، برنامه‌ریزی، سازماندهی، هدایت و کنترل جهت نیل به اهداف، بر اساس فرهنگ جهادی اسلام تعریف نمود. مدل به دست آمده در این پژوهش، تصویری جامع، یکپارچه و سیستمی از مدیریت جهادی برای گام دوم انقلاب اسلامی ارائه می‌دهد. یافته اصلی این است که این مدل یک مفهوم تک‌بعدی نیست، بلکه منظومه‌ای هفت‌بعدی است که هسته آن را معنویت تشکیل می‌دهد. این یافته با تأکیدات مکرر رهبر شهید انقلاب اسلامی بر تقدم ایمان و معنویت بر علم و عمل در تعریف مدیریت جهادی کاملاً همخوانی دارد (خامنه‌ای، ۱۳۹۰). مقایسه مدل حاضر با مدل‌های پیشین، پیشرفت‌های قابل توجهی را نشان می‌دهد. مدل حاضر ضمن پوشش ابعاد مدل‌های قبلی، آنها را در هفت بُعد تفصیلی‌تر و با ارتباط دهی مستقیم به محورهای بیانیه گام دوم تبیین کرده و آنها را کاربردی‌تر ساخته است. همچنین صرفاً به فهرست اصول بسنده نکرد و با روش تحلیل مضمون، سلسله‌مراتب مضامین (پایه، سازمان‌دهنده، فراگیر) و روابط میان آنها را آشکار ساخت. به‌ویژه، جانمایی «سبک زندگی» به عنوان یک بُعد مستقل، یک نوآوری نسبت به مدل‌های پیشین است. جایگاه قانونی «عدالت و مبارزه با فساد» در مدل نیز شایان توجه است. این بُعد، حلقه واسط میان «اقتصاد مقاومتی» و «سبک زندگی اسلامی» است. اقتصاد مقاومتی بدون عدالت و فسادستیزی به محاق می‌رود و سبک زندگی اسلامی نیز بدون عدالت‌خواهی، شعاری بیش نخواهد بود. در سطح کلان‌تر، این مدل نشان می‌دهد که «استقلال»، «عزت ملی» و «علم‌گرایی» سه ضلع یک مثلث قدرت‌آفرین برای انقلاب اسلامی هستند که پشتوانه آنها «اقتصاد مقاومتی» و «عدالت» و بستر نهادینه‌سازی آنها «سبک زندگی» جهادی است و همه اینها تحت سیطره «معنویت» معنا می‌یابند.

به این ترتیب، مدل مدیریت جهادی مبتنی بر بیانیه گام دوم، یک الگوی هفت‌بُعدی با هسته معنویت‌محور است. ابعاد هفت‌گانه عبارتند از: «معنویت‌محوری و اخلاق‌مداری» (هسته)، «علم‌گرایی و پژوهش‌بنیانی»، «اقتصاد مقاومتی و تولیدگرا»، «عدالت‌طلبی و مبارزه با فساد»، «استقلال و آزادی‌خواهی»، «عزت ملی و تعامل بین‌المللی هوشمند» و «سبک زندگی اسلامی». این ابعاد در یک شبکه منسجم و پویا با یکدیگر تعامل دارند و مدیر جهادی تراز گام دوم باید واجد تمامی این ویژگی‌ها باشد و آنها را در عمل به‌کار گیرد. مدیریت جهادی، پارادایمی فراسوی مدل‌های غربی است که با تلفیق کارایی و ارزش‌های الهی، می‌تواند پیشران حرکت کشور به سوی «تمدن نوین اسلامی» باشد. این مدل، زیرساخت نرم‌افزاری تحقق تمدن موعود را فراهم می‌سازد. بنابراین به نهادهای سیاستگذار طراحی نظام شایستگی مدیران جهادی بر اساس ابعاد هفت‌گانه این پژوهش و استفاده از آن در فرآیندهای جذب، گزینش، ارزیابی عملکرد و ارتقای مدیران پیشنهاد می‌شود.

فهرست منابع

قرآن کریم

- ایرانی، یوسف (۱۴۰۴). شاخص‌های مدیریت جهادی پیشران در گفتمان انقلاب اسلامی؛ یک مطالعه کیفی، فصلنامه علمی مطالعات سیاسی تمدن نوین اسلامی، ۵ (۱۰)، ۱۷۰-۲۰۸.
- آئینی، محمدمبین و سیدنجم‌الدین موسوی (۱۴۰۰). ارائه مدل مفهومی مدیریت جهادی؛ مبتنی بر متن بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، فصلنامه علمی مدیریت سرمایه انسانی دفاعی، ۱ (۲)، ۹۱-۱۲۴.
- پورعزت، علی‌اصغر، میرسپاسی، ناصر و مجید رضایی (۱۳۹۵). الگوی مدیریت جهادی در اندیشه امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری. پژوهشنامه انقلاب اسلامی، ۶ (۲)، ۱-۲۲.
- ترک‌زاده، جعفر، امیری طیبی، مسلم و قدرت‌الله محمدی (۱۳۹۶). تدوین الگوی مدیریت جهادی مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری، فصلنامه علمی مطالعات راهبردی بسیج، ۲ (۲)، ۳۰-۵.
- جان‌بزرگی، مسعود (۱۳۹۳). مدیریت جهادی: مبانی، اصول و راهبردها. فصلنامه علمی مدیریت اسلامی، ۲۲ (۱)، ۱۱-۳۴.
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۰). مدیریت جهادی: برگرفته از بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی. تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۷). بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی. تهران: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری.
- دانایی‌فرد، حسن و مجتبی امامی (۱۳۹۶). استراتژی‌های پژوهش کیفی. تهران: انتشارات صفار.
- دانشی، محمد و حامد نوروزی (۱۳۹۷). تأملی در مفهوم مدیریت جهادی و مؤلفه‌های آن، فصلنامه علمی مدیریت فرهنگ سازمانی، ۱۶ (۱)، ۱-۲۶.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲ ق). مفردات الفاظ القرآن. بیروت: دارالشامیه.
- رجبی، علیرضا (۱۴۰۵). الگوی مفهومی مدیریت تراز انقلاب اسلامی بر پایه بیانیه گام دوم انقلاب با رویکرد عدالت‌محوری و شایسته‌سالاری، فصلنامه علمی مطالعات حکمرانی اسلامی، ۲ (۱)، ۱۸۱-۲۱۰.
- رضایی، مصطفی، فلاح، محمود و سید مهدی حسینی (۱۳۹۹). تبیین شاخص‌های مدیریت جهادی در نظام سلامت مبتنی بر بیانیه گام دوم انقلاب. فصلنامه علمی حکومت اسلامی، ۲۵ (۴)، ۸۷-۱۱۲.
- رکابیان، رشید و نادر پورحسن (۱۳۹۹). الزامات و راهکارهای اجرایی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی (با تأکید بر بیانات مقام معظم رهبری)، فصلنامه علمی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، ۹ (۴)، ۸۹-۱۱۰.
- صحیفه امام خمینی (ره) (۱۳۸۹). تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره). ج ۱۲ و ۱۷.
- کریمی، علی، حسینی، زهرا و رضا موسوی (۱۴۰۰). تحلیل گفتمان مدیریت جهادی در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی، ۱۰ (۳۷)، ۱۱۵-۱۳۴.
- محمدی، جواد و سعید قاسمی (۱۳۹۸). طراحی مدل مدیریت جهادی برای تحقق اقتصاد مقاومتی با تأکید بر بیانیه گام دوم. فصلنامه علمی مطالعات دفاعی-اقتصادی، ۴ (۳)، ۷۸-۵۵.
- محمدی، مهدی، پوررجبیبیان، پریسا و یاسر مقصودی گنجه (۱۴۰۱). طراحی و تبیین الگوی تربیت مدیران جوان بر اساس بیانیه گام دوم انقلاب، فصلنامه علمی مدیریت اسلامی، ۳۰ (۴)، ۸۹-۱۲۳.

مرادی، بهرام و حمیدرضا سهیلی (۱۴۰۰). حکمرانی اسلامی مردم پایه بر اساس مدیریت جهادی با تأکید بر بیانیه گام دوم انقلاب، فصلنامه علمی حکمرانی متعالی، ۲ (۴)، ۱۰۷-۱۳۹.

مطهری، مرتضی (۱۳۷۲). انسان و ایمان. تهران: انتشارات صدرا.

نظام آبادی، دانیال، ویسی، غلامرضا و سیف اله فضل الهی (۱۴۰۲). فصلنامه علمی مطالعات سیاسی و اجتماعی تاریخ و فرهنگ ایران، ۲ (۲)، ۱۴۸-۱۷۰.

نوری گلجائی، عبدالله، باقی، علی و محمود سرافراز (۱۴۰۲). الگوی ساخت یابی مدیریت جهادی با تأکید بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، فصلنامه علمی فرهنگ و معارف دینی، ۳ (۱)، ۲۵-۴۲.

Brown, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.

Denhardt, J. V (2007). *The New Public Service: Serving, not Steering*. Armonk, NY: M.E. Sharpe.

Hughes, O. E. (2018). *Public Management and Administration: An Introduction*. London: Palgrave.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Moore, M. H. (1995). *Creating Public Value*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative Research*, 1(3), 385-405.